

Esimene peatükk, mis pajatab sellest, milliseid saladusi varjab vahel jõeää

Talvised pühad algasid meie kodus ikka jõuludega ja venisid pisikesi katkestusi arvestamata küllalt pikale, aga lõppesid alati 21. jaanuaril. Juhtus nõnda, et 21. jaanuari päev 1855. aastal oleks peaaegu jäänud minu elu viimaseks. Punkti – küllaltki kaaluka – oleks mu maisele teele pidanud panema Inglise kuul. Juhtus see Sevastopolis ja mulle on tänapäevani jäänud mõistatuseks, mis sundis mingit jõllsilmsset inglise sõdurit tegema oma laskeriistast pauku Vene positsioonide suunas. Vaevalt et ta sihtis justament mind, tavalist suurtükiväe lipnikku. Pigem oli lask tõesti tahtmatu – kas uljuse või lahingulise meeletuse tagajärg, mille lühiajalisele palangule on vastuvõtlikud kui mitte kõik, siis vähemalt väga paljud sõtta sattunud, ja mis jätkub hiljem ohtrate terve mõistuse ajajärkudega vaheldudes ka lausa rahuaegse elu loendamatuil aastail.

Kas lask oli sihilik või mitte, mulle võinuks see olla saatuslik. Ent kas vedas laskuri käsi alt või juhtusin ma just tol hetkel kummarduma, igatahes pügas kuul mu vasakust meelegohast vaid juuksesalgu. Tolsamal õhtul tähistasin ma sõpradega oma pääsemist pudeli Krimmi kuiva „bordooga“ otse patareis. Aga meelegohal taastus juuksetutt peagi, ehkki teist värvi, või tõeale au andes, täitsa värvitu – seal moodustus hall salk. Nii käisingi ringi kaunistusega, kuna hallpea ma veel polnud, kuigi isegi nüüd, kui hoolega vaadata, võib seda värvitut salku muude valgete juuste seast tingimata eristada.

Sellest ajast on möödas üle kolmekümne aasta, mille sisse mahub väga ja väga palju nii halba kui ka head: Krimmi kampaania lõpp, maareform, ühe imperaatori rumal surm ja teise

tapmine, ja mu varajane errumine, ja abielu palavalt armastatud Darja Lukinišnaga, ja mu ainsa tütre Aljonuška sünd, ja minu Dašakese enneaegne surm, ja ilmselt lõplik lesepõli. Aga kõik need kolmkümmend kolm aastat olen ma alati tähistanud selle sündmuse, oma teistkordse sünni aastapäeva – otsekui pannuks kupitsa maha kolm nädalat pärast uusaastat.

Minu kodus sai sellest teatud rituaal, mille kohustuslik osa oli ühe või kahe lehekülje lugemine krahv Lev Tolstoi raamatust „Sevastopoli jutustused“, ükskõik mis osast, kas „Sevastopoli mais“, „Sevastopoli augustis“ või „Sevastopoli detsembris“. Ette luges Aljonuška; mina kuulasin. Veel üheks rituaalseks toiminguks oli lehekülje väljaotsimine. See toimus nõnda, et võis kõrvalt vaadates jätta ennustamise mulje, ja seda ta sisuliselt oligi, ainult et kuuldavalt me ei nimetanud seda nii. Ma sulgesin silmad ja ütlesin lehekülje ja seejärel rea numbri, millest lugemist tuli alustada.

Muidugi, pärast nii paljusid aastaid võisime nii mina kui ka mu tütar lehekülje numbrit kuuldes ära öelda, mis seal kirjas on, kujuures minu valik, kui ma just ei kavaldanud, ei langedud eales Simpsoni või Timi joonistusega leheküljele. Ent ma püüdsin mitte kavaldada, nimetasin lehekülje õigesti ning sulgenud silmad, tundsin, kuis üle keha valgub meeldiv soojus, mil polnud seost jaanuaripakast peletava ahjukuumaga, ja kuulsin otsekui esmakordselt:

„Järsku te mõistate, ja tunduvalt teisiti, kui mõisteti vanasti, nende laskude heli, mida te kuulsite linnas. Meie kujutelmas helgib järsku mingisugune meeliülendav meenus; teie oma isikus hakkab teid rohkem huvitama kui vaatlused; teil jääb vähem tähelepanuvõimet kõige ümbritseva jaoks ja teid valdab äkki mingi ebameeldiv kõhklusetunne ...”

Ja mis on imelik: näis, nagu ma ise pidanuksin üle elama midagi seesugust, ka „Sevastopoli jutustused“ on kirja pandud nii, et pildid lausa mööduvad silme eest, nagu minu enese mälestuste elustunud dagerrotüüpiad. Küsige mu käest: „Kas see kõik oli ikka nii?“ Ja ma vastan pikemalt juurdlemata: „Oli!“ Kuid esitage mulle üks teine küsimus: „Aga kas sinu enesega oli nii?“ Ja ma jään mõtlema ning vaadates enesesse, märkan, et

välise piltide meenutused on üks asi, aga meenutused enda osavõtu kohta neist on hoopis teine asi, ja ma ei leia, mida vastata.

Ei, mitte oma noorusele ja mitte oma õnnetähele ei mõelnud ma, kui tugitoolis istudes kuulasin vaikse meloodilise häälega Aljonuškát, kes otsekui laulis maha Tolstoi tõeliselt suursuguseid ridu. Ma panin ainult imeks, kuidas küll oli võimalik selles kurdistavas ja samaaegselt vaikes põrgus niivõrd palju tähele panna ja hiljem jutustada. Ja mu südames võbises vaid vaimustus jutuvestja ebatavalisest talendist ja tema tegelaste, kelle sekka ma iseend mitte kuidagi ei suuda ega taha arvata, imeliselt tavapärasest vastupidavusest.

1888. aasta 21. jaanuari hommik ei andnud mingit alust oletada, et traditsiooni peaks rikkuma. Kell oli kaheteistkümne peal, kui olin lõpetanud aastaraamatute uurimise ja kirjutanud eraldi sinise paberiga vihikusse sisse kõik võlgnikud, aga suurele joonitud veläänpaberile üksikasjalikult kirja pannud rahalise seisu. Säärase korra olin sisse seadnud valitsejaametis olemise esimestest aastatest peale. Mõisa kadunud peremees Aleksandr Dmitrijevõtš naeris nende tabelite üle, nimetades neid suurtükiväe dispositsioonideks (jumal teab, mida ta peale mu sõjaväelise mineviku silmas pidas), aga samas ka kiitis mind, kuna saksa päritolu oli teda ennastki kallutanud samalaadsele täpsusele ja korralikkusele.

Praegused perenaised, Aleksandr Dmitrijevõtši tütrede Ljubov ja Maria, huvitusid asjadest vähem, kuna veetsid häärberis vähem aega – ainult suvekuud. Sõitnud aga suvel peredega kohale, ei huvitunud nad vähimalgi määral minu sissetulekute-väljaminekute raamatuist, ei lugenud üle summasid, mis ma neile andsin, ega võrrelnud neid kirjapanduga. Vahest ehk noorem, Maria Aleksandrovna, oli asjaajamistes vanemast õest pisut rangem. Ühest küljest oli seesugune suhtumine meelitiv – perenaised usaldasid mind täielikult –, teisalt aga veidi solvav, kuna näis, et mu vaev läheb tühja. Muide, õdesid liigutas hoopis rohkem mu väsimatu hoolitsemine nende isa ning ka võõrasema Jekaterina Ivanovna von Esseni haua eest Tšeremõševó külas ja loomulikult eeskujulik kord, mida ma hoidsin Kokuškini mõisa kõikides hoonetes. Viimane läks mul kergelt korda, sest ehitasin

oma maja sinna lähedusse, nii et võisin akendest täielikult näha küll häärberit, küll hoovimaja, küll muid ehitisi; kusjuures olin alati tagasi lükanud ettepaneku, mida tehti mulle igal aastal – kolida mõisa ja hõivata paar tuba tiibhoones. Omad seinad on omad seinad, siin lahkus elust see, keda armastasin maailmas üle kõige, siin kavatsen minagi hinge heita, kui kõigevägevam on mu päeva ja tunni kindlaks määranud.

Praegusele ametikohale sattusin ma tänu oma kadunud abi-kaasale Darja Lukinitšnale: pärast pulmi sai ta oma tahtmise, et me asuksime elama tema vanemate lähedusse. Just sel ajal otsis kadunud peremees valitseja ametisse elujõulist inimest. Millegi poolest jäin talle silma, nii et ta viskas isegi soovituskirjadele, mille olin ettenägelikult varunud, vaid põgusa pilgu peale. Äkki nii oligi õigem: mis pagana soovitusi, jumal andestagu, oleks õuenõunik Aleksandr Dmitrijevitsš Blankile võinud esitada suurtükiväe erunooremleitnant, kes viieteistkümne teenistusaasta jooksul edenes vaevaliselt kahe auastme võrra ega torganud eriti mitte millegagi silma ei sõjalises ega ka eraelus.

Nii et erinevalt oma tütardest, kes mõisamaa pärisid, oli Aleksandr Dmitrijevitsš karm, korralik ja kui mitte just pedant, siis üsna ja isegi väga hoolikas inimene. Ta kontrollis regulaarselt – mitte üksnes aasta lõppedes, vaid ka muul ajal – mu raamatuid. (Ning ka tema abikaasa Jekaterina Ivanovna oli heas mõttes kiindunud pisasjadesse.) Nagu ma juba ütlesin, pärines tema sugupuu saksa esiisadest, kes asusid Venemaale elama juba Katariina Suure ajal. Muuseas, ta esimene naine Anna Ivanovna Grosschopf, praeguste perenaiste emakene, oli samuti kas saksa või rootsi verd. Mõned rääkisid, muide, justkui olnuks Aleksandr Dmitrijevitsš juut ja saanuks ristitud küpses eas ning koguni mitte õigeuskliku, vaid luterlasena. Ent ma arvan, need on vaid kurikeelne väljamõeldis, meie provintsis päris tavaline keelepeks. Ise kuulsin ma mõnikord, kui Aleksandr Dmitrijevitsš ja Jekaterina Ivanovna rääkisid omavahel saksa keeles. Ja õigeusupühadel sõitsid nad tingimata Pestretsõ kirikusse. Ja ka ikoonid kodus ... Aga ei nende kõnekeeles ega kommetes osutanud miski juudi päritolule.

Lõpetanud raamatutega tegelemise, heitsin vana harjumuse kohaselt tunniks-paariks puhkama, kuid vaevalt silmalaud

sulgenud, tõusin ägedast koputusest uksele. Surudes alla puhkamisel segatud inimesele loomuliku rahulolematuse, kutsusin kohale oma ümmardaja Domna, et ta vaataks järele, kelle jumal siia saatis. Domna oma alatises kalevist kleidis, roheline villane põll ees, kuulas korralduse ära ja suundus avama. Kuulnud eeskojast hääli ja kindlaks teinud, et jumal – või pagan – on kohale saatnud mölder Jakov Paklini, mõistsin ma, et päev kipub viltu kiskuma.

Möldriga mul, nagu öeldakse, ühist hõivet ei olnud. Ehkki, kui järele mõelda, tõsiseid põhjusi selleks ei leidunud. Lihtsalt pärast kuuekümnendat aastat otsustas Paklin, siis veel uhke väljapaistev noormees, hakata Aleksandr Dmitrijevitsi esimeseks rentnikuks ja võttis rendile mitu tiinu metsa ning veski, mis seisis Ušnja jõekäärus. Ta rikastus kiiresti, isegi väga ruttu. Maksu tasus korralikult, kuid tegi seda nii endast vaimustatud olekuga, et mõnikord tuli mul tahtmine, et raha võiks tema nimel tuua keegi teine. Või et seda oleks vastu võtnud keegi teine. Mul oli raske taluda pidevat muuet tema kitsastes, tatari löikega silmades. Võimalik küll, et seda irvet üleüldse ei olnudki, vaid see lihtsalt viirastus, kangastus mulle. Nii või teisiti, meie suhted ei laabunud juba vana peremehe eluajal. Ja kuigi Aleksandr Dmitrijevitsi surmast sai mööda ligi kaksikümne aastat ja Paklin oli muutunud energilisest noormehest väarikaks viiekümnendates aastates põhjalikuks meheks, olid meie suhted jäänud endiseks.

Domna astus tuppa ja kandis ette, kes tuli, ehkki ma juba niigi olin külalise ära tundnud. Arusaadav, et ma võtsin Domna sõnad vastu ilma erilise heameelega. Kuid mulle ei tulnud pähegi, et seekord pole mul tegu mitte lihtsalt soovimatu saabuja, vaid saatusekuulutajaga. Sellesamaga, kellest võib sageli lugeda moodsate kirjanike raamatuid ja keda prantslasest looja nimetaks tingimata *messenger du destin*'iks.

Mölder vaevalt end kellekski taoliseks pidas. Mulle aga tuli see imelik ja minu iseloomuga täiesti kokkusobimatu mõte pähe kohe, kui ta sisse astus. Paklin oli tumeda kaleviga kaetud lampanahkses kasukas ja karvastes vasikanahast saabastes. Pruuni kaaruslõngast salli pikad otsad langesid rinnale. Rebasenahka mütsi kiskus ta peast ja käkerdas seda käte vahel. Vaadates tema

ärevatesse, ehmunud silmadesse, võisin eksimatult oletada, et on juhtunud midagi erakordset. No mis tähendab „võisin” – oletasingi. Ja muuseas, vaevalt möldrit nähes läks mõte kohe tütre peale. Läänud pärast hommikusööki jalutuskäigule, oleks mu Aljonuška (teiste jaoks – Leena, Jelena; minu jaoks ainult ja üksnes Aljonuška) ammu pidanud kodus olema. Ta oli ära olnud juba vähemalt kolm tundi – hommikuseks promeneerimiseks enam kui piisava aja. Peale selle, mu tütar teadis, kui kergesti ma ärritun ega andnud ialgi põhjust muretsemiseks, isegi kui mõni kapriis või hingeline seisund teda isemeelsusele kannustasid.

Vastanud Paklini tervitusele, tundsin ma huvi, mis asjaolud teda seekord minu juurde tõid. Ausalt öelda, ehkki juba hinges mõistsin, et on toimunud midagi väga tõsist, sundisin ma end mõtlema, nagu oleks Paklini tabanud mingi mure asjadevalitsemises ja ta tuli paluma maksu vähendamist või tähtaja nihutamist. Kuid juba möldri esimeste sõnadega lendasid need oletused peast minema. Ta alustas otse lävelt ja aina tagus endale rusikasse pigistatud mütsiga vastu rinda, teise käega pärast iga fraasi oma hoolikalt pügatud rusket habet silitades. See tema harjumus oli mulle tuttav ja andis märku tõsisest erutusest.

„Õnnetus, Nikolai Afanasjevitš!” hüüdis mölder närviliselt. „Teate ju, et noored mehed armastavad järsakust alla jõejäälle uisutada – näitavad sedasi teiste, eriti plikade ees oma uljust. Seal olid meie poisid ja Salkõn-Tšišmini omad ja tatarlased kah ja pererahva tudeng samuti, jah. Ja Jelena Nikolavna kah nende seas, kui tõtt öelda ...”

Nüüd lõi mul silme ees mustaks. Ma toetusin käega lauale, et mitte kukkuda – jalad nõtkusid all. Hetkeks nagu õõtsus kõik ja mu kujutlusse ilmus õudne pilt – liugleb mu Aljonuška uiskudel, aga järsku puruneb jää ja mu ainus tütreke lendab otse mustavasse auku.

„Mis on?! Mis Aljonuškaga on?” Mu hääl katkes, nagu tõmbus nii jubedaks, et Jakov muutus lubivalgeks, taganes, lendas hooga diivanile seina ääres ja istus, pigistades oma kaaruslõngast salli otsi.

„Mis te nüüd, isake!” Ta sirutas käed laiali, otsekui tahaks end oma kašneega üles puua. „Tema on omadega kombes, viga pole mitte midagi, jumal teiega ...”

Ma tõmbasin hinge ja istusin toolile kutsumata külalise vastas.

„Olgu peale, jutusta ...”

„Ei ole eriti miskit jutustada ...” Jakov keerutas pead. „Aga oh teid küll ... Noh, asi on seal sihuke ... otse veski juurest, paisjärve lähedalt leidsid nad ... tudeng komistas ... üldiselt, seal on uppunu.”

„Kes leidis? Mis uppunu veel? Kuidas saab komistada uppunu otsa? Mida sa jahud!” Ma puistasin kõik need küsimused rabinal, ühe hingetõmbega välja, olles pahane mitte nii-võrd Paklini kui enda peale – ole sa lahke, peaaegu oleksin nagu mingi preilike närvivapustusest teadvuse kaotanud. „Ušnja külmus kaks kuud tagasi. Väga lihtne on pead lõhki kukkuda, kui suure hooga jääle sadada. Aga kuidas saab seal uppuda?”

„Teil on õigus, Nikolai Afanasjevitš. Ainult et uppunu oli just jäässe külmunudki!” Mölder hüppas jälle üles ja hakkas tormiliselt žestikuleerides rääkima. „Ma ju ütlen, noorukid laskusid kaldalt jõeääle. Valisid välja koha, kus kallas järsem, ja muudkui üksteist üle trumpama. Üksteise järel, aina valged jääliistud lendavad uiskude alt. Aga meie tudeng, perenaise poeg, kihutas alla täitsa ülevalt, päris tipust, ja õnnetult, sest mingi jäätükk või oks sattus uisu alla. Nii ta jää peale lendaski ja libises kõhuli edasi. Veristas veel kukkudes nägu. Jäi peatuma, tõstis pead – ja kus pistis äkki röökima, kus kargas üles! Teised tema juurde, aga seal, otse läbi jää, vahivad kellegi õudsed silmad. Tudeng sattuski otse selle uppunud lõustaga ninapidi kokku ...”

Paklin lõi risti ette, tõmbas sügavalt hinge ja rahunes siis märgatavalt. Tema kortsuline otsaesine tõmbus siledaks, ta lõpetas sõnade kinnituseks käega vastu rinda tagumise. Justkui olnuks talle kõige tähtsam mulle uudis teatavaks teha ja nüüd, kui see tehtud, oleks nagu ka erutumise põhjus kadunud.

„Kuidas sa ise sellest kõigest teada said?” küsisin ma, ehkki see polnud üldse tähtis, oluline oli, kuidas on lood Aljonuškaga. „Kas ise nägid või?”

„Muidugist mõista, et nägin. Muidu poleks ma saanud ju rääkida tudengi ja vere kohta. Vaatasin kaldalt, kuidas nad lõbusõitu tegid. Oleks ehk isegi uisud alla pannud, aga aastad ei luba.”

„Ja kuidas selle uppunuga jäi? Kas niimoodi jää sees lesbiki?“ Ma ei suutnud jagu saada haiglasest uudishimust, mida alati tekitavad teated õnnetust surmast.

„Ei, ei lesi, poisid kutsusid kõigepealt urjadniku välja,“ lausus Paklin juba päris rahulikult, „ja siis käskis urjadnik teid kohale kutsuda.“

„Mind? Imelik lugu. Ja millega suudan mina teda aidata?“ küsisin ma nõutult.

Mölder pühkis mütsiga higist nägu.

„Aga keegi ei suuda ju uppunut ära tunda,“ ütles ta. „No nendest, kes kaldale olid kogunenud. Aga seal on juba rahvast hulgi.“

„Või veel,“ mühatasin ma. „Keha on olnud vee all kaks kuud, kes teda enam ära tunneb ...“ Kujutades endale ette, kuidas leitud uppunu võib välja näha, läks mu olemine sandiks.

Aga Jakov vangutas pead.

„Ei-ei, mitte tuhkagi, Nikolai Afanasjevitsš!“ sõnas ta, „Nii värske, et vii või kohe kirikusse matusetalitusele! Lihtsalt keegi ei tunne teda, ta pole meie omade seast. Noh ja nii käskiski urjadnik teid kutsuda – et järsku tunnete teda?“

Tunnistan, et mul ei olnud mingit soovi minna Ušnja kaldale ja vaadata jumal teab mil moel jäässe sattunud uppunut. Samas jälle, kohustus on kohustus. Ma tõmbasin jalga juhtnahast saapad, haarasin ülle hundinahast kasuka ja piibrinahast soni, andsin Domnale korralduse hoida lõunasöök ahjus soe ja suundusin Paklini järel välja.

Majast väljudes polnud ma teinud veel viit sammugi, kui pörkasin kokku oma vana tuttava, Artemi Vassiljevitsš Petrakoviga, kes teenis juba umbes kümme aastat krahv Aleksei Petrovitš Zalesski mõisa valitsejana Butörkis. Niigi keskelt kogukas Artemi Vassiljevitsš paistis praegu veel kaks korda suuremana, sest tal oli seljas hiigelsuur must laiakraeline karunahkne kasukas ja jalas karunahksed saapad, müts oli küll sooblist. Artemi Vassiljevitsš teadis meie traditsiooni ja kui ta ei olnud tööga liiga hõivatud, astus ikka sel mulle nii tähtsal päeval sisse.

Meie sõprus võis võõrale silmale meie suure vanusevahe tõttu imelik tunduda: härra Petrakov oli alles kolmekümne kuuene. Kunagi oli ta õppinud Kaasani ülikooli arstiteaduskonnas Pjotr

Frantsevitš Lesgafti juures, aga kui professor Lesgaft vallandati ja tal keelati õppejõuna tegutseda, otsustas Artemi õpingud lõpetada ja andis sisse palve ülikoolist lahkuda – „rikkiläinud tervise ja koduste asjaolude tõttu”. Huvitav küll, aga veerand sajandit enne teda lahkus Kaasani ülikoolist täpselt samasuguse formuleeringuga minu armastatud Lev Nikolajevitš Tolstoi, ainult et õigusteaduskonnast. Hiljem töötas Artemi Vassiljevitš Kaasani kubermangu kameraalpalatis, ent vallandati ka sealt – räägiti, et armuloo tõttu. Mis seal rääkidagi, Petrakovil oli nii Kaasanis kui ka meie kandis seelikuküti kuulsus.

Viimasel ajal, kui Aljonuška oli juba suureks kasvanud, hakkasin ma tema visiite koguni pelgama. Tõsi küll, ma rahunesin maha, kui avastasin, et kellestki teisest Artemi Vassiljevitš ei rääkinudki, kui oma kire uuest objektist, kellestki erakordsest kaunitarist, kes külastas mehe sõnul maja Butõrkis ainult temaga tutvumise eesmärgil. Läbipaistvatest vihjetest võis ka aru saada, et kaunitar pole pealegi vaeste killast. Ma olin niivõrd harjunud Petrakovi obligaatsete ja viimasel ajal valjuhäälsete õhkamistega tema „südame vallutajanna” aadressil, et pidin paratamatult taipama, kuidas lood armastuse vallas on.

Petrakovi visiidid rõõmustasid mind, kuna Artemi Vassiljevitš oli teravmeelne vestleja ja läbinisti elurõõmus inimene. Mind nähes haaras ta ka nüüd mu oma laia sõbralikku embusse ja tema ümarale pakasest punetavale sangviinilisele näole valgus siiras tervitusnaeratus, tema langetatud pehmete ripsmetega silmad, mis niigi olid alati pärani, läksid veelgi suuremaks. Aga hingelise vapustuse tõttu ei jätkunud mul kahjuks isegi kerget vastunaeratust.

„Teie, nagu ma näen, olete aina tegude ja murede kütkes?” Artemi Vassiljevitš pilgutab mulle lõbusalt silma, kuid kuulnud juhtumist, muutus ta tõsiseks. „Mõtleks, misuke mure,” venitas ta käsi alla vajuda lastes. „Kurb sündmus, kurb. Seda ma vaatasin – te olete nii näost ära, armastusväärne Nikolai Afanašjevitš ...” Petrakov silmitses mind tähelepanelikult, heitis terase ja miskipärast karmi pilgu möldrile. „Las ma viin teid kohale, olen ju kibitkaga,” pani ta ette. „Milleks pakasega kõn- dida? Siit tuleb vaata et poolteist versta.”

Tõepoolest asus paik, millest mölder rääkis, poolteise versta kaugusel minu majast. Esmalt ma keeldusin, et Petrakovile mitte tüli teha. Ilm oli meie kandi kohta päris pehme. Päike seisis küllalt kõrgel, väljas oli pakane, mis ei hammustanud, ja taevas rõõmustas meeli läbipaistva selgusega. Puudel sätendas härmatis, mis lisas tüvedele ja okstele näilist haprust, ja paistis, et siin ei seisa mitte pärna- ja pöögipuud, vaid teadmata meistri erilisest, hõbemustast portselanist valmistatud kentsakad moodustised. Muul ajal oleksin jalutanud jõeni koguni heameelega. Kuid praegu oli mu meeoleu päris sünge, sest teadsin, mille nägemine mul ees seisab.

„Lubage,“ laiutas Artemi Vassiljevitsš käsi, „aga mis tüli see siis on? Egas ma teid kätel kanda kavatse! Oli aeg, kus tuli vahel preiliseid kanda,“ ütles ta naljatamisi. „Nüüd on teine asi – ja teie pole neiuks. Istuge kibitkasse, Nikolai Afanasjevitsš!“ Petrakov heitis taas kõverpilgu Jakovile. „Ja teie kaaslane mahub kah ... Hei, Ravilka!“ hüüdis ta pukis istuvale voorimehele. „Tõmba koomale, tee platsi!“

Ravil pööras kiirustamata oma sarnaka näo meie poole, nihkus veidi ääre poole ja mölder ronis kähku vabanenud kohale.

„Aga teid ma palun enda kõrvale. Olge lahked, istuge!“

Enam ma ei keeldunud. Saan hakkas tänavat pidi liikuma. Külalt välja sõites tabas meid teab kust tulnud lõikav tuul, millest paugupealt jäätusid mu vurrud ja habe. Kibitka ei ole ju tõld, see on eest lahti. Mölder ägises, surus mütsi sügavamalt pähe, kiskus salli ümber lambanahkse kasuka kaeluse kõvemini kinni. Ma tõmbasin kah kasuka koomale. Aga Artemi Vassiljevitsšile tema karunahkses varustuses ei teinud tuul midagi.

Ma olin esialgsest vapustusest, mille oli esile kutsunud Paklini jutt, veidi üle saanud ja suutsin koguni traditsioonilist huvi tunda armastusväärse Artemi Vassiljevitsš abielluplaanide vastu.

Tema vilistas üllatunult vastuseks: „Mis on naiselik truudus, kallid Nikolai Afanasjevitsš? Tühi loba! Sõitis minema, lubas kirjutada. Vaat juba kaks kuud – ei kippu ega kõppu.“ Ta puhkes halvasti varjatud nukrusega naerma.

Rohkem me ei rääkinud, kumbki pöördus omaenda mõtete juurde.

Edasi tee hargnes ja kulges piki Ušnja päikeses sätendava jäise kaljuse kalda ülemist ja alumist haru. Jää helkis smaragd-roheliselt. Mulle meenus kohe mõningate kohalike elanike seas levinud arvamus, et meie küla, mida kutsuti enne vana tatari nimega Jansalõ, oli saanud oma uue nime Kokuškino mitte perekonnanimest Kokuškin, ehkki seesugused kaupmehed ja vabrikandid olid olemas, vaid taas tatarikeelsest jõenimest Kok-Ušnja, mis tähendab rohelist Ušnjat.

Urjadnik Jegor Timofejevitš Nikiforovit märkas in ma enne teisi. Nikiforov torkas silma hiiglasliku kasvuga, nii et ta pea mustas pikakarvalises sinise lindiga papaahas oli näha päris kalda ääres seisva väikese grupi keskel. Nagu ma aru sain, moodustasid grupi viis noormeest, kellest Jakov oli rääkinud, ja veel sama palju uudishimulikke Kokuškino mehi. Neist kolme sülla kaugusel mustas jääauk. Pisut eemal lebas roguskiga kaetult midagi pikka ja pikergust. Ma ei taibanud kohe, et see oligi jäävangist välja toodud surnukeha.

Eemal võis aga näha peaaegu kõiki Kokuškino küla elanikke. Ja mitte ainult Kokuškino omi. Rahvast oli kohale jooksnud ka Butõrkist ja Salkõn-Tšišmast. Tatarlased hoidusid omaette. Nad rääkisid üksteisega valjuhäälselt, minuni kostusid üksikud sõnad: „*Miskin... sujunda... buzlu olum... bahtsõz... suda bohumuš kimse... zavallõ adam...*” Nikiforovi ja meie uljaspeade läheduses tammus härra Feofanov, kirglik jahimees. Tal oli nüüdki püss ligi, tema juures seisis jääger, kes hoidis rihma otsas kaht koera.

Ma tänasin Artemi Vassiljevitši vaevanägemise eest.

„Mis jutt see on, ei mingit vaeva,” vastas ta. „Mul ju endalgi põnev näha, mis saladust on jõejää endas peitnud.”

Nikiforov viipas tervitades käega ja hüüdis midagi meie suunas. Ma ei saanud ühestki sõnast aru, ainult nägin, kuidas ta tihedas habemes välgatas hetkeks suu. Me laskusime ettevaatlikult võimalikult lauet rada valides mööda libedat mäenõlva alla. Alles siin märkas in oma tütart, kelle puudumine mind esialgu rahutuks tegi: Leena ei seisnud jääl, vaid kaldal, üksiku raagus lepapuu juures. Selle oksad rippusid otse jõe kohal. Toetudes lepale, seisis Aljonuška kõrval Vladimir – Maria Aleksandrovna poeg, keda mölder oli nimetanud „meie tudengiks”. Ta oli tõepoolest nõõbitava karakullkraega kastorriidest

rohekas tudengisinelis ja sinises tuisupeakattes, mis oli ümber kaela seotud nagu sall. Uisud, ammu saabaste küljest ära kruvitud, rippusid kaelas punutud paela otsas. Aga vormimütsi, kas siis keigarlikkusest või tähelepanematuses, ei kandnud „meie tudeng“ üldse mitte, ja tuul sasis veidi tema pikki ruugeid juukseid. Tema vasemal põsel oli verine marrastus. Peab ütleva, et vaatamata tudengirõivastusele ei olnud see noormees enam tudeng, nii et Paklin ja mõned teised hüüdsid teda niimoodi kerge irooniavarjundiga.

Vladimir rääkis midagi tasakesi Aljonuškale – mida nimelt, sellest ma ei suutnud aru saada, aga nagu mulle näis, olid need kiidusõnad. Või veel: viieteistaastase preili jaoks on jääst väljaraiutud laiba nägemine ebameeldiv vaatepilt. Isegi kui surnukeha näeb välja, nagu väljendus Paklin, „täitsa värske“.

Tütär minu poole ei vaadanud ja ma ei hakanud teda hõikama, kuigi mulle ei meeldinud tema lähedus linnanoormelega. Ma teadsin teda, nagu teisigi pererahva lapsi, juba väiksest peast ja hüüdsin teda lihtsalt Volodjaks. Ta oli küllaltki arenenud nooruk ja ammu, juba gümnaasiumiaegadest peale, jättis mulle oma aastate kohta liiga täiskasvanud ja tõsise inimese mulje. Näis, nagu mul ei tohiks olla mingisuguseid põhjusi suhtuda eelarvamusega tema ja Aljonuška sõprusse, aga mine sa võta kinni ... Niipea kui märkasin tütart rääkimas millestki „meie tudengiga“, läks mul tuju alla. Võib-olla andis tunda isalik egoism, aga võib-olla ärkasid mingid halvad eelaimused. Igatahes antud juhul, arvestades erandlikke asjaolusid, olin ma Volodjale isegi tänulik, mistõttu ei öelnud Leenale mitte sõnagi, vaid suundusin otse urjadniku juurde.

„Nõndaks, olge lahked, Nikolai Afanasjevitsš, leidu vaatamast ...“ teatas urjadnik, nagu mulle paistis, lõbusalt. „Ärge keelduge pilku heitmast, äkki tuleb tuttav ette.“

Ma noogutasin vaikides. Nikiforov lähenes rutakate sammudega surnukehale ja kiskus katte pealt. Mu silmadele avanes äärmiselt kummaline vaatepilt. Uppunu nägi välja mitte niivõrd koolnuna, kuivõrd panoptikumist pärit läbipaistvasse vilgukivisse mähitud ülevõõbatud vahanukuna. Mõistagi, see ei olnud vilk, vaid jää, mis polnud veel lõplikult keha küljest lahti. Alles pärast torkasid silma ka teised pentsikused. Näiteks, et

õnnetu oli valinud oma surma jaoks üsna frivoalse varustuse – ta oli paljajalu ja õhukeses pesus.

Urjadniku märguande peale kummardasin surnu kohale. Sarnasus nukuga haihtus niipea, kui mu pillk, mis seni oli teadlikult vältinud uppunu nägu, libises paljalt karvadeta rinnalt lõuani ja edasi – ning kohtusin tema pilguga. Valged ilma pupillideta silmad oma õudses liikumatuses vaatasid mulle otsa läbi neisse külmunud õhukese jää, näkku aga paistis olevat külvatud hulk hõbedasi nõelakesi. Ükskõik kui tobe mul oligi segada uppunu meelerahu, ma siiski silmitsesin teda. Silmad polnud mitte lausvalged, lihtsalt vikerkest oli koondunud minimaalseks, aga silmaterad olid uskumatult kitsenenud ja muutunud nõelasilmasuurusteks. Irevil hammastega koos jättis see päris õudse mulje.

Ajasin end kähku sirgu ja astusin eemale.

„Ei, pole teda iial näinud.” Mu hääl värises. „Milline jube surm, issake ...” Lõin risti ette.

„Õigust räägite, Nikolai Afanasjevitsš, jube surm ...” lausus Petrakov poolihääli, hoobilt kaotanud oma tavalise elurõõmsa hoiaku. „Olgu jumal armuline ...” Temagi lõi risti ette.

Urjadnik kehtas ükskõikselt oma ülilaiu õlgu.

„Mõistagi ... Nii et siis – ei tunne? Ja teie, härra Petrakov, nagu ma aru saan, ka mitte? Kahju, tuleb sõita maakonda. Ülemused ei luba tuvastamata surnuid matta, kuni politseiarst pole läbi vaadanud. Kaasanisse on muidugi ligem, aga meie ülemused on Laiševos, sinna sõidamegi.” Ta ohkas, vaatas veidi eemal seisva lüheldase külapolitseiniku poole: „Mis siis ikka, Kuzma, aja oma regi ette, veame uppunud hulguse jaoskonda.”

Külapolitseinik Kuzma Želdejev, tugeva kehaehitusega mees lahedas pikas dubljonkas ja lambanahkses mütsis, vangutas rahulolematult pead.

„Ei jõua me enne pimedat,” turtsatas ta. „Parem juba koidikul, Jegor Timofejevitsš.”

„Ma veel teen sulle koidikut!” kärgatas Nikiforov, „Aja siva saan ette!”

Kuzma kadus ja samas oli nagu nõiaväel tagasi – aga juba koos laia talupojareega, mille ette oli rakendatud kaks tähnulist hobust.

Urjadnik pöördus viie eemalseisva seitsmeteist-kaheksateist-aastase nooruki poole:

„Noh, poisid, tulge aidake. Surnukeha tuleb peale tõsta ...” Ning märgates, et keegi neist ei kiirusta korraldust täitma, hüüdis:

„Tulge-tulge! Koerust teha meeldib kõigile, aga uppunut lõite kartma! Aga sina,” ta pöördus Kuzma poole, „keera saan teistpidi, et oleks lihtsam tassida ...”

Noorukid liginesid vastumeelselt koolnule. Ma panin tähele, et Vladimir, kes siiamaani endistviisi lepa najal seisis, sosistas midagi Leenale, võttis kaelast uisud, andis need tema kätte ja ühines kiirel sammul oma hiljutiste rivaalidega uisuteel. Kummardades surnukeha kohale, silmitses ta seda mõnd aega tähelepanelikult. Seejärel tõstis ta oma katmata pea, pöördus urjadniku suunas ja lausus mureliku näoga vaikselt:

„Lubage täheldada, härra urjadnik, et kiirustada siin ei maksa. Mitte kõik ei ole selle uppunuga nii selge.”

Vladimiri kindlameelsed väheke r-i põristades öeldud sõnad sundisid Nikiforovi hämmeldusest silmi pärani ajama. Ta ei mõiganud kohe, mida noormehe häbematusetele vastata, kuid too jätkas, nagu poleks midagi olnud:

„See pole üldse mingisugune hulgu, härra Nikiforov, hoolimata minu austusest teie vastu. Mis ajast kannavad hulgused monogrammiga batistpesu?”

Urjadnik punastas kõrvuni.

„Mida-mida? Batistpesu, monogrammiga? Misukese monogrammiga?” Tundes meie korralvuri kombeid, ootasin nüüd plahvatust. Ja tõepoolest – Nikiforov avas juba suu, et kutsutada nõuandja läbi söimata, aga ... tabanud Vladimiri pilgu, ei poetanud sõnakestki, näris ainult huuli.

Ei ma tea, mida just urjadnik tudengi silmadest välja luges. Minu arust oli Vladimiri pilk rahulik ja häirimatu. Nikiforov suutis rahu säilitada, astus lähemale ja jäi kuulekalt surnut uurima. Minagi sain ebameeldivast tundest jagu ja astusin ligi. Nüüd ma mõistsin, et Vladimir oli öelnud puhast tõtt. Vasemal särginurgal oli meisterlikult välja õmmeldud keerukas monogramm, mis moodustus läbipõimunud, krooniga pärjatud ladina tähtedest R ja S.

Nikiforov kõhatas hääle puhtaks ja mühatas. Pilgus, mis ta minu poole heitis, vilksatas meie korralvurile sugugi mitte iseloomulik kimbatus.

„... Mnjaa. Monogramm,“ sõnas ta tuseselt. „Mine võta kinni! Ega muud, kui röövis kedagi, sunnitööline! Pärast jõi kõik maha peale võõra aluspesu. Ma ei näe selles midagi erilist.“

„No mis te nüüd räägite!“ laiutas Vladimir erutatult käsi. „Vaadake teda ometi! Hulgus – ja ilma habemeta? Vargapoiss – nii hoolsalt põetud lõuaga? Pealegi niisuguste kätega?! See, mis te räägite, on tont teab mis, härra urjadnik, vabandage mind lahkesti!“

„Ei noh, mina palun alandlikult teid mulle andeks anda, härra endine tudeng!“ kergitas Nikiforov häält. „Võib jah olla, et ta ei olnud hulgus ega röövel, selles võin ma teiega nõustuda! Aga purjuspäi, kas teate, juhtub mõndagi. Ja jumala üllale eestkosteale ei maksa ka ülearu loota ja seda mitte ainult hulkureil, vaid ka suursugustel härradel, kes on ülemeelikus tujus ka võimelised sügisesse jõkke ujuma kippuma. On tulnud seesuguseid välja tassida, jah. Ja tudengeid niisamuti.“ Urjadniku sõnades kõlas selge pilge, mida ta ei kavatsenudki varjata. „Aga meie töö on tühine: viia ta maakonda ja anda ülemustele teada ... Hei-hei, kuhu te trügite?“ hüüdis ta noorukitele, kui oli selja keeranud vastu vaielda püüdvale Vladimirile.

Meie noormehe äsjased, ammu kire ja hasardi minetanud võistlejad kasutasid viivitust ja tahtsid platsilt kaduda. Pealekäratamine sundis neid tagasi pöörduma ja nad läksid endise vastumeelsusega surnukeha juurde.

„No eks laadige peale!“ lausus Kuzma kutsaripukilt. „Muidu ongi nii, nagu ma ütlesin, rääkimata Laiševost, me ei jõua enne pimedat isegi Šalisse.“

Ja jälle üllatas Vladimir mind.

„Vaadake korra siia, härra urjadnik. Ja teie kah, Nikolai Afanasjevitsš.“ Tudeng rääkis tasakesi, rahulikult ja nagu osavõtmatult. Kuid miski tema hääles sundis kuulama. „Vaadake selle õnnetu kätele,“ ütles Vladimir, kui me Nikiforoviga seisime taas teine teisel pool surnukeha.

Me vaatasime küsivalt esiteks uppunu käsi, siis teineteist ja lõppeks Vladimirit.

„Kas te ei märka midagi imelikku?“ küsis viimane. „Hoolikamalt, hoolikamalt, härrased! Kas tõesti mitte midagi? Ai-ai-ai, härra urjadnik, teie ametis nõutakse ju erilist tähelepanelikkust. Kas näete, tal on mõlema käe küüned pealt ära! Millest see võib olla?“

„On ikka mõistatus, jumala eest!“ turtsatas minu õla takka piiluv Petrakov. „Kui seda hädavarest jääst lahti raiuti ja pärast välja kisti, eks ta siis küüntega vastu jääaugu serva takerduski!“

Urjadnik vaikis, aga tema näost oli näha, et temagi arvab täpselt nii. Ja ka mina pidasin Artemi Vassiljevitsi selgitust igati mõistlikuks.

„Oh ei, härrased!“ Vladimir vangutas pead ja kortsutas jonnakalt kulmu. „Vaat surnud inimesel ei saa need vigastused kohe kuidagi tekkida. Need leidsid aset siis, kui ta elas, härra Nikiforov, enne surma! Vaadake, ehkki vesi on suuremalt jaolt vere maha pesnud, on siiski mingid jäljed alles. Ei-ei, need on imelikud haavad. Ja räägivad meile sellest, et esiteks – mees ei olnud purjus, teiseks – õnnetu ei sattunud jäisesse vette mitte juhuslikult, vaid hoopiski teisel põhjusel.“

Urjadnik vaatas noormehe poole armuliku muigega.

„Kas seda jõuti teile ülikoolis õpetada, härra Uljanov?“ küsis ta mürgiselt. „Ära hüppa vette, nagu öeldakse, tundmatus ...“ Ta sai aru, et vana kõnekäänd on siin kohatu, ja ta naeratus kadus. „Mina, võtke teadmiseks, teenin politseis mitte esimest päeva ega aastat. Varsti saab viieteist aastat täis, vaat nii!“

„Mis puutub siia teenistus või selle pikkus?“ küsis Vladimir pisut häält kõrgendades. „Mina suhtun teie staaži võib-olla koguni austusega, aga isegi ilma viieteistkümne aastata on kerge taibata, et küüned murdis ta maha midagi põhjast kätte saada üritades! Selleks ta vette roniski, ehkki aeg ei olnud ujumiseks mitte kuidagi sobiv! Mina saan niimoodi aru, et uppuda võis ta otse enne jõe jäätumist. Millal Ušnja sel sügisel jäätus?“

„Novembri keskel,“ vastas Nikiforov kohmetunult. „Mis siis ... Kuis siis ...“

„Laske jääauk läbi uurida,“ kuulutas Vladimir vastuvaidlemist välistaval toonil. „Midagi peab seal olema. Midagi temale väga tähtsat,“ ta osutas uppunule. „Tühja asja pärast jäisesse vette ei hüpata. Eks ole tõsi, Nikolai Afanasjevits?“ Näib, et

esmakordselt kogu selle aja jooksul silmitses ta mind, ja tema veidi pilusilmses pilgus märkasin ma koeruse või hasardi säde-meid.

Nikiforov vaatas jääaugu poole, mis mustendas kolme sülla kaugusel kaldast, ja heitis pilgu minule. Tema näost oli näha, et urjadnikus võitlevad omavahel mitu tahtmist. Ühest küljest tahtis ta paika panna hoogusattunud noorukit, kes peale kõige muu oli ülikoolist välja heidetud üliõpilasrahutustest osavõtu ja valit-susevastase koosoleku pärast ning välja saadetud siia, ema häär-berisse, politsei salajase järelevalve alla. See tähendab, et tema, urjadniku järelevalve alla. Teisest küljest, olles terve mõistusega inimene, taipas Nikiforov, et Vladimiri sõnad on piisavalt veen-avad. Pealegi suure hulga tunnistajate juures – ja kallas oli rahvast üleni täis, oli ju uudis jubedast leiust juba kaugele levinud – kar-tis ta ilmselt, et keegi võib hakata levitama jutte tema hooletuse kohta. Näiteks, et – öeldi ju talle, et kontrolli jääauku, aga tema ei kontrollinud.

Viimane kaalutlus otsustas asja. Nikiforov pöördus küla-politseinik Kuzma Želdejevi poole, kes kannatlikult pukis ootas.

„Kuzma, hangi meile paar parajat pootshaaki, sa oled siin paljudega tuttav, tead ju, kellel mida majapidamises leidub. Aga tee kähku!”

Kuzma läks kuulekalt pootshaake otsima. Nikiforov ootas. Asetanud käed selja taha, kõndis ta mööda kallast, vältides püüdlilikult noormehe pilku. Kuzma tuli ruttu, oma kümne minuti pärast tagasi ja politseinik ohkas kergendatult.

„Mis seal ikka, kontrollime,” turtsus ta. „Aga teid, härrad, ma palun mitte ligemale tulla – see veel puuduks, et keegi vette kukub.”

Nende sõnade saatel noogutas ta Kuzmale, võttis temalt ühe pootshaagi ja sammus jääaugu poole. Kuzma viivitas veidi ja järgnes talle, hoides teist pootshaaki enda ees.

Mõnd aega püüdsid nad millelegi jõepõhjas kombates pihta saada. Äkki urjadnik tardus ja ütles tasakesi midagi oma abili-sele – ma ei eristanud sõnu. Kuzma astus jääaugu teisele küljele ja jäi Nikiforoviga vastastikku. Mõlemad rõhusid pootshaaki-dele. Selle pinge järgi, mida väljendas kogu Jegor Timofejevitsi figuur, sain ma aru, et midagi nad leidsid.

End sirutamata ja pootshaaki käest laskmata pöördus urjadnik ringi ja hüüdis:

„Hei, tulge keegi appi!”

Meie Vladimiriga tõttasime tema juurde, teisi soovijaid ei leidunud. Siiski oli – veidi hiljem liikus meile järele mölder.

„Ärge ainult serva lähedale tulge,” kordas Nikiforov, toetades pootshaagiga midagi nähtmatut. „Jääd ei ole korralikult raiutud, see võib mureneda. Meie Kuzmaga kergitame, teie olge igaks juhuks toeks. Pange teised labakindad kätte, need on Kuzma saanis. Vesi on ju jäine!”

Vladimir jooksis mulle ja endale kindaid tooma.

„Noh,” lausus urjadnik Kuzmale, „tõstame! L-läks!”

Nad haakusid leiu külge ja rõhusid üheaegselt pootshaakidele. Möödus mitu sekundit. Veest paistis midagi tumedat. Heites pilgu leiule, hüüatasin ma tahtmatult. Minu summutatud hõige kajas kalda pealt vastu: o-oh-h!

Ma ei oska öelda, mida mina oletasin nägevat. Aga mitte mingil juhul seda, mille tõtsid välja ja asetisid jääle lahvanduse kõrvale Kuzma Želdejev ja urjadnik.

„Issand ...” kas kiljatas või nuuksatas mu kõrval Artemi Vassiljevits. „Veel üks uppunu ... Päästku meid tema pühadus jumalaema!” Ta tegi kummalise žesti: kas pühkis nagu või lõi risti ette. „Vabandage suuremeelselt, Nikolai Afanasjevits, ma jätan teid maha. Mu hing ei kannata säärast vaatepilti välja ...” Ta heitis pilgu Vladimirile ja sõnas häält madaldades austava intonatsiooniga: „Igatahes on meie noor tuttav vägagi taibukas. Kiire mõistus on noorel inimesel, midagi pole öelda – väga taiplik. Ja silm on terav. Ma justkui ei mäletagi teda. Kes ta on, kas kohalik?”

„Perenaise poeg Vladimir Iljitš,” vastasin ma, püüdes mujale vaadata.

„Aga missuguse perenaise?” päris ligiastunud Feofanov. „Kas proua Uljanova, Maria Aleksandrovna?”

„Tema neh,” vastasin ma, „Maria Aleksandrovna. Aga kuidas teie, Pjotr Nikolajevits, siia kanti sattusite? Kaugevõitu tulla ju Potšinokist.”

„Äh, Nikolai Afanasjevits, kui looma jälgi pidi astud, siis lähivad verstad ludinal!” Feofanov poetas naeruturtsatuse ja tõsines kohemaid.

Nii nagu Petrakov, nõnda valitses ka Pjotr Nikolajevitš Feofanov kindralleitnant Zalesski mõisat, kuid üht teist mõisat – Potšinokit. Feofanov paistis Petrakovist palju vanem, ehk küll tegelikult oli tema eakaaslane. Omal ajal nad isegi teenisid üheskoos Kaasani kroonupalatis, seal nad ka tutvusid. Mina, ausalt öelda, Pjotr Nikolajevitši ei sallinud, ehkki oleks tulnud temast lugu pidada: ta oli julge ja otsustusvõimeline inimene. Tuleb meelde, et kaks aastat tagasi ilmus siia kanti hulkurkaru. Ükskord ründas ta Kokuškino naise ja ehmatas nad päris ära. Ja mitte ainult ei ehmatanud – üks vaeseke koguni kooles, süda ei pidanud vastu. Siis läks Feofanov pikemalt mõtlemata üksi karu laskma.

Võimalik, et teatud mõttes oli minu ebasõbralikkus Pjotr Nikolajevitši suhtes seletatav lihtsalt tema okkalise välimusega: ta oli pikk ja kõhn kondise näoga mees, tihedate, ninaluu kohal kokkukasvanud kulmude alt vaatasid hallid, terasekarva silmad. Sõnaga, ligipääsmatu inimene, ehkki vist hea südame ja lahke meelega. Aga vahest ei olnud asi üldse tema välimuses, vaid just nimelt olekus: kogu varjatud usaldusväärse juures paistis Feofanov oma kõnes silma õela ja nagu nimme sapise jutuga, mida ta kiirustaski kohe ilmutama.

„Kas see pole mitte sama Vladimir,“ küsis ta minult, „kelle vend on riiklik kurjategija Aleksandr Uljanov?“

„Seesama!“ Ma pöördusin kõrvale. Jutt oli mulle ebameeldiv: tundsin proua Uljanovale ja tema lähedastele siiralt kaasa. Ja ka kadunud Aleksandr näis mulle aruka ja lahke noormehena. Minu ettekujutuses ei sarnanenud ta kurjategijaga.

Kuid Pjotr Nikolajevitš ei jätnud järele.

„Kas see ei ole mitte sama poeg, kes pahanduste pärast ülikoolist välja heideti?“

Siin astus mulle ootamatult appi Petrakov.

„Mida te nüüd korrutate, härrasmees!“ lausus ta vihaselt. „Pahandused ja kurjategijad! Vaat kus siin möllavad kired – mitu uppunut! Aga pahandused – mis seal's nii, kas teil endal ei juhtunud noorpõlves veri vemmeldama? Koerust ei teinud, veini ei rüübanud?“

Feofanov tegi otsekohe tagasikäigu.

„Ei noh, mul ei tulnud mõttesegi teie rahulolematust esile kutsuda, Artemi Vassiljevitš. Ja teie oma samuti, Nikolai Afanasjevitš,” lausus ta kähku, veidi taandudes. „Niisama tühipaljas uudishimu, palun vabandust. Ja teil on õigus, härra Petrakov, kiire taibuga on see noor mees, väärib imetlust!”

„Kiire on ta küll, kui ainult noormehe taibukus talle pahan-dusi kaela ei tooks.”

„Mõistagi,” nõustus Pjotr Nikolajevitš. „Kukkus joomane hulgu vette, aga öösel pole kedagi appi hüüda. Nii ta uppuski. Hoolimata peenest pesust kuni monogrammini välja ... Olgu,” ohkas ta. „Sõidan koju ära ...” Ja Feofanov lonkis, püss õlal, kähku eemale, karuna kohmakalt astuv jääger sabas. Koerad lippasid vaikselt kõrval.

Artemi Vassiljevitš ohkas.

„Teate, sõidan minagi kodu poole,” lausus ta miskipärast poolihääli. „Meeleolu läheb kõige selle peale mustaks. Oh seda inimese elu küll ...”

Tal tuli kaua kutsarit hüüda: Ravil oli hobused omapead jätnud ja seisis nüüd koolnuid jõllitades jääaugu kõrval. Alles pärast teistkordset hüüdu kutsar kuulis ja astus vastumeelselt peremehe poole. Peagi kadus Petrakovi sõiduk silmist. Ausalt öeldes ma kadestasin Artemi Vassiljevitši ja Pjotr Nikolajevitši. Ka mul oli tahtmine siit õudsest kohast ära minna ja kiiremini koju sooja ahju äärde jõuda, et tegelda muude asjadega, ja mis peamine, muude mõtetega.

Kohalejäänuiust jäi mulje, et mina üksi haudusin sääraseid mõtteid. Aljonuška seisis kaugemal, kuid koju minna ilmselt ei tahtnud. Kõige järgi otsustades ei asutanud ka Vladimir minekule. Ja ehkki just tema oli ettepaneku teinud jääaugus tuhnida, näis, et meie tudeng ei osanud küll oletada, et järjekordne leid on uus uppunu.

Urjadnik silmitses meid, lükkas papaaha kuklasse ja paljastas hambad hapuks naeratuseks.

„Vaat nõndamoodi, tudengihärra. Oleksin ma teadnud – oh jumal ...” Ta jättis mõtte lõpetamata, raputas pead ja pühkis higist laupa. Vladimir oli end juba kogunud, läks uue jubeda leiu juurde ja kükitas selle kohale. Pärast teatud kõhklusit astusin

ka lähemale, aga kükakile ei laskunud, vaid jäin püsti, kuigi mu jalad kippusid nõrgaks minema.

Sedakorda oli veest välja tõmmatud surnukeha naisterahvas. Ja veel üks erinevus: naine oli täielikult riides. Must kašmiirkleit, pikk sinine – täpsemalt, kunagi sinine, kuid nüüd, pärast vees ligunemist, peaaegu must – poolkalevist peleriin, samuti sinine flanellist peakate, mille paelad olid lõua alla kinni seotud. Kuid sündsusetult tursunud jalad olid paljad. Muide, kogu keha oli tursunud – inimese väljanägemine, või pigem selle olendi, kes veel hiljaaegu oli inimene olnud, muutub pärast pikka vees ligunemist lihtsalt talumatult õudseks. Küllap võis see naine oma eluajal ilus olla, ent nüüd ... pea kui valge vahakõrvits, pannkoogitaoline kohupiimanägu sinakasmustade süvenditega, värvituks tõmbunud, kunagi vist kuldsed juuksed ... brrr, õudus, näotu õudus! Hirmus detail, mis pani mu südame lausa pekslema, oli jäme nõör, millega uppunu jalad pahklude kohalt kõvasti kinni olid seotud. Nööri otsa oli kinnitatud veel mingi raskus.

„Noh,“ ühmas Vladimir vaikselt, osutades nõörile, „näe, selle nõöri kallal ta oma küüned murdiski.“

„Oleks parem nuga kasutanud,“ urises politseiülem, istudes kükkasendisse tema kõrval.

„Järelikult toimus kõik ootamatult,“ lausus Vladimir.

„Mis nimelt toimus?“

„Ei tea. Miski toimus. Aga võib ka olla, et mees kiirustas.“

Vladimir ajas selja sirgu, vaatas mõtlikult ringi, otsekui lootes näha lahendust mõne sammu kaugusel, kellegi terava uisu tõttu joonestunud jälje näol. Siis kummardus ta jälle ja uuris tähelepanelikult uppunu hämmastavalt paksude sõrmedega käsi, mis olid ümbritsetud sõrmustega nagu sealihaviinerid sidumisnõoriga. Ta laksatas kentsakalt keelega.

„Sõrmused, sõrmused, sõrmed puha rõngastes,“ pomises ta mõistatuslikult, „seda ei tohi unustada.“

„Mis seal sõrmedega on?“ küsis urjadnik. „Kas leidsite jälle mingid haavad?“

„Ei, mitte haavad, midagi muud,“ vastas Vladimir. „Aga järeldustega kiirustama ei hakka. Peab mõtlema ...“

„Pidage silmas, härra tudeng,“ sõnas Nikiforov karmilt, „igasugustest oma oletustest ja kahtlustest siin aset leidnud õnnetusjuhtumi kohta olete kohustatud teatama vahetult minule.“

„Ilmtingimata,“ naeratas Vladimir kergelt, „nii kui milleski selgusele jõuan, kohe teie juurde ...“ Ta vaikis pisut ning lisas: „Aga teate mis, Jegor Timofejevitsš ...“ Minu arust pöördus Uljanov urjadniku poole esimest korda ees- ja isanime pidi. „See ei ole enam õnnetusjuhtum. See on mõrv.“